

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд за присъждане на образователната и научна степен "доктор"

Рецензент: проф. д.ик.н. Пенчо Пенчев

Професионално направление: 3.7. Администрация и управление и

Автор на дисертационния труд: Феим Азем Брава

Тема на дисертационния труд:

ВЛИЯНИЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪРХУ ПРИДОБИВАНЕТО НА КОНКУРЕНТНИ ПРЕДИМСТВА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.8. „Икономика“, Научна специалност „Икономика и управление (Индустрия)“

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на Феим Азем Брава на тема: „Влияние на обучението по предприемачество върху придобиването на конкурентни предимства на малките и средните предприятия “ е с научни ръководители доц. д-р Искра Пентелеева и проф. д-р Любчо Варамезов. Тя е в обем от 196

страници. В структурно отношение се състои от увод, изложение в три глави, заключение и приложения. За подсилване на изложението са посочени 9 фигури и 61 таблици.

За целите на изследването докторантът е използвал информация от 133 литературни произведения, от които 130 на латински и 3 на кирилица. Той демонстрира много добра литературна осведоменост и задълбочено познаване на теоретичните и практически изследвания в дадената област.

Обемът на дисертационния труд, визуалните средства (фигури и таблици), както и обработената научна литература и набраната практическа информация отговарят на изискванията за подобен род научни трудове.

Актуалността на темата се обуславя от общопризнатия факт, че на настоящият етап развитието на световната икономика днес се характеризира с промяна на своята бизнес философия и се фокусират върху човешкия фактор и неговия творчески потенциал – знания, опит и компетентности . Както подчертава авторът: „Изграждането на общество, основано на знанието, е процес, който трябва да функционира непрекъснато, като се вземе предвид икономическият и социален контекст на обществото. Като функция на собственото си развитие всяка държава трябва да създаде предпоставки за икономически дейности с по-висока добавена стойност, по-добри и по-продуктивни работни места, социален просперитет и използване на собствените си ресурси в съответствие с философията на устойчивото развитие.“

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Въпреки, че по предприемачество има много разработки, които разглеждат тази категория от различни гледни точки все още има много „бели полета“, които е необходимо да се изследват. Такова е предприемаческото обучение, което е важна, но все още недостатъчно разработена и в определена степен неразбрана и неоценена област на изследване. Ето защо, положително следва да се оценят усилията на автора

дисертационният труд да се фокусира върху развитието на предприемаческата наука от гледна точка на социално конструираното учене, което се базира на опита и поведението при учене на предприемачите в малките и средните структурни единици.

Основната цел, която си поставя докторантът е да изследва влиянието на предприемаческото обучение върху придобиването на конкурентни предимства на малките и средните предприятия. В допълнение, в настоящето изследване се подчертава ролята на предприемаческата идентичност и се дефинират необходимите предприемачески знания, умения и компетенции, придобиването на които ще позволи на предприемачите да постигнат конкурентно предимство.

Задачите за постигане на основната цел и доказване на така формулираната генерална и специална хипотези са:

а) анализ и оценка на специализираната литература в областта на предприемачеството, обучението по предприемачество, предприемаческите идентичност и компетентност, конкурентните предимства и конкурентоспособността на малките и средните предприятия;

б) разработване на методологически подход и методически инструментариум за изследване влиянието на предприемаческото обучение върху придобиването на конкурентни предимства на тези структурни единици;

в) провеждане на емпирично проучване, резултатите от което ще покажат дали приетите хипотези се потвърждават или отхвърлят.

Обект на изследване е предприемаческото обучение.

Предмет на изследването е влиянието на предприемаческото обучение върху придобиването на конкурентни предимства от малките и средните предприятия.

Методологията на изследването предполага използването на редица научни **методи**, като: методите на индукцията и дедукцията, анализа, синтеза и сравнителния анализ и т.н.

Основни информационни източници, които се използват в дисертационния труд са: специализирана научна литература по тематиката на дисертационното изследване (учебници, монографии, книги, научни студии и статии, сборници от научни форуми и др.); официална информация от статистически институции; данни от емпирични проучвания с тематика и обхват, близки до настоящото изследване; информация от наблюдения и регистрация на статистически данни; Интернет сайтове, бази данни и др., в областта на обучението по предприемачество, предприемаческите компетенции и конкурентоспособността на малките и средните предприятия и др. За набирането на емпирични данни е разработена специална анкетна карта

Един дисертационен труд не може да претендира за цялостна фундаменталност и всеобхватност, тъй като той стъпва на познати теории и концепции и търси тяхното доразвитие и приложение в конкретна среда. Ето защо, добро впечатление прави факта, че авторът въвежда редица ограничителни условия по отношение на:

- а) предмета на изследване;
- б) обхвата на проучените компании;
- в) периода на изследване.

Глава първа „Теоретична разработка на проблема“ е в обем от 52 страници и се състои от 4 параграфа. . В нея се изследва предприемачеството както и мястото, ролята и значението на предприемачите. Необходимо внимание се отделено на предприемаческото обучение. Изведени са конкурентоспособността и конкурентните предимства на малките и средните предприятия

Глава втора „Методологически основи на изследването“ е в обем от 45 страници и включва следните параграфи: а) проблемно-предметна рамка; б) актуалност; в) понятийно-категориален модел; г) цел и задачи; д) хипотетична рамка; е) методически подход; ж) изследователски инструменти.

В глава трета, която е в обем от 61 страници, е направен анализ на резултатите от изследването. По-конкретно е направен профил на респондентите, проверка на хипотеза 1 и хипотеза 2. Отделено е необходимото място на проверка на хипотези с корелационен анализ. Направена е интерпретация на хипотетичната рамка.

В заключението на дисертацията отново се извежда тезата, че успехът на малките и средни предприятия зависи от предприемаческите знания, умения и компетенции, които притежават предприемачите и начина, по който ги прилагат на практика. Припомня са, че обект на изследване в дисертационния труд е, че въпросът как предприемаческите компетенции са свързани с постигането на конкурентно предимство на малките и средните предприятия. В него се подчертава ролята и перспективите на обучението по предприемачество във функцията за развитие на предприемачески компетенции и тяхното въздействие върху бизнес резултатите и/или успеха на тези структурни единици.

Научният стил на представения труд е добър, като се има предвид и факта, че докторантът пише на чужд език, а след това материалът се превежда на български и е възможно при превода да се допускат неясноти. Предложеният апарат е издържат, а данните и изчисленията – коректни.

Цитиранията също са коректни, не са установени данни или съмнения за плагиатство.

Дисертационното изследване е добре балансирано, фокусирано и целенасочено. Научните проблеми са ясно формулирани, а научните тези и предложения - добре обосновани.

Авторефератът е в обем от 56 страници и отразява точно и пълно труда. Към него са приложени и Справка за изпълнение на минималните национални изисквания във връзка с процедура за придобиване на ОНС „доктор“, Списък на научните публикации, Справка на участията на кандидата в национални и международни научни конференции и форуми за

придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и Декларация за оригиналност и достоверност.

III. Основни приносни моменти на дисертационния труд

Приемам, че представения дисертационен труд съдържа посочените в автореферата приносни моменти и са лично дело на кандидата. Според мен е можело да се посочат по следния начин:

1. Въз основа на изследване на литературните източници е обогатено теоретичното познание в областта на обучението по предприемачество и предприемаческите знания, умения и компетентности.

2. Изведен е подход, при който предприемаческата идентичност е разгледана през призмата на предприемаческото обучение.

3. Изведени са положителните страни на малките и средните предприятия.

4. Разработен и апробиран е изследователски инструментариум за оценка на влиянието на предприемаческото обучение върху придобиването на конкурентни предимства на малките и средните предприятия.

5. Авторът аргументира предприемачески знания, умения и компетенции, които чрез процеса на обучение по предприемачество ще позволи постигането на конкурентно предимство на малките и средните предприятия.

6. Разработен е понятийно-категориален модел за влиянието на предприемаческото обучение върху конкурентното предимство на малките и средните предприятия посредством предприемачески роли, предприемаческа ориентация и компетенции за лична ефективност и компетенции на работното място

Представеният списък е от 5 научни публикации. От тях може да се направи извод, че те обхващат теми, близки до тази на дисертацията, което означава, че разглежданите от автора проблеми са намерили отзвук в научните среди и издания, което прави изследвания проблем известен за заинтересованата общественост.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Основните ми критични бележки са по отношение на стила на изложение – прекалено дълги изречения, обратен словоред, повторения и т.н. Тези слабости си обяснявам с това, че докторантът е чужденец и среща трудности с изложението на български.

Към Феим Азем Брава имам следните въпроси:

1. Тъждествени ли са понятията „мениджър“ и „предприемач“?
2. Кои са основните предприемачески знания, умения и компетентности?
3. Може ли да се търси универсалност при обучението на предприемачи или трябва да бъде водеща средата, в която те осъществяват своята дейност?

V. Обобщено заключение и становище

Дисертацията е цялостно, задълбочено и добросъвестно научно изследване на една винаги актуална и обществено значима система – образователната. Проучването съдържа съществени приноси и конкретни препоръки при обучението на предприемачи.

Докторантът Феим Азем Брава познава достатъчно добре основната литература и добрите практики в съответната област, може ясно да формулира изследователски проблеми, да анализира, оценява и систематизира и критично да осмисля различните теории и концепции, да конструира изследователски апарат, да провежда научно изследване, да прави аргументирани изводи и да обосновава предложения за подобрене на управленската практика. Обобщавайки ще отбележа, че дисертацията съответства на всички нормативни изисквания.

Представената справка показва, че са преизпълнени минималните национални изисквания във връзка с процедурата за придобиване на ОНС „доктор“.

Всичко това ми дава основание да препоръчам на Научното жури да присъди на Феим Азем Брава образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Икономика и управление (икономика)“.

Дата: 20.07.2024 г.

В. Търново

Рецензент:

(проф. д.ин.н. Пенчо Пенчев)